Otazníky našich dějin

Miroslav Kalousek

Vládní vojsko 1939–1945

vlastenci či zrádci?

LIBRI

Miroslav Kalousek

VLÁDNÍ VOJSKO 1939–1945
Vlastenci či zrádci?

Nakladatelství Libri
Praha 2002

© Miroslav Kalousek, 2002
Odborný recenzent: PhDr. Jaroslav Hrbek
© Libri, 2002

ISBN 80-7277-063-2

OBSAH

Úvod *9*
Likvidace československé branné moci *10*
Vznik vládního vojska *12*
Důvody k vytvoření vládního vojska *12*
Schůzka v hotelu Imperial *12*
Organizace vládního vojska *14*
Zřízení a organizace vládního vojska *14*
Početní stavy *14*
Doplňování *15*
Zákaz sňatků *16*
Předčasné propuštění *17*
Vládní vojáci židovské národnosti *17*
Legionáři *18*
Hierarchie vládního vojska *19*
Generální inspektorát *19*
Generální inspektor *19*
Inspektoráty *20*
Prapory *20*
Mužstvo vládního vojska *21*
Vojenské sklady, ozdravovny *21*
Výcvik vládního vojska *22*
Zbíhání *22*
Výzbroj a výstroj *24*
Výzbroj *24*
Výstroj *24*
Vojenské a pracovní asistence vládního vojska *26*
Odchody ledů *26*
Jiné pracovní asistence *27*
Železniční strážní služba *28*
Hlídky *28*
Zranění a úmrtí strážných *29*
Sabotáže *30*
Zadržení běženci *31*
Nasazení vládních vojáků k potírání „padákových skokanů“ *32*
Nástin spojení vládních vojáků s národním odbojem *35*
Obrana národa a vládní vojáci *35*

Odbojové skupiny s účastí vládních vojáků *38*
Upozornění a výhrůžky *39*
Vládní vojsko v Itálii *42*
Důvody pro odsun z protektorátu *42*
Odvelení vládního vojska do Itálie *45*
Zasazený generální inspektorát *45*
Přeprava do Itálie *45*
Německý spojovací štáb *47*
Soudní pravomoc *47*
Dislokace velitelství a praporů *48*
Vztahy s italskými partyzány *49*
Přepady *49*
„Odvlékání“ *51*
Další formy kontaktů s partyzány *53*
Postihy za zbíhání a odměny pro vládní vojáky v Itálii *55*
Zapojení vládních vojáků do odboje v Itálii *57*
Kontakty s krajany *57*
Češi v italském odboji *58*
Partyzánská skupina Pudlo *59*
Spojení domácího odboje s vládním vojskem v Itálii. Situace ve vlasti *61*
Ústřední vedení odboje v Miláně *62*
Operace SILICA *68*
Odzbrojení vládního vojska *70*
Dislokace zasazeného vládního vojska od listopadu 1944 *72*
Zásobování, styk s vlastí *74*
Československý revoluční výbor vládního vojska v severní Itálii *74*
Zima 1944/1945 *75*
Péče o mužstvo *77*
Sabotáže *77*
Jaro 1945 *78*
Ilegální činnost *79*
Vládní vojsko v americké internaci *81*
Situace v internovaných jednotkách *83*
Vládní vojsko ponechané v protektorátu *85*
Nemocnice vládního vojska v Praze *86*
Odebrání vybavení vládního vojska německou armádou *86*
Strážní oddíl Lány *87*
Pracovní asistence vládního vojska v protektorátu *87*
Vládní vojáci v Pražském povstání *89*
Napojení vládních vojáků na odboj *89*
Vládní vojsko v Praze a okolí na počátku května 1945 *90*
Počátky povstání a posádka Štefánikových kasáren *91*

Akce u Rozhlasu *94*
Vládní vojáci při obraně Staroměstské radnice *95*
„Hájili jsme Hrad“ *96*
Uprostřed Wehrmachtviertelu *99*
Likvidace vládního vojska *103*
Závěr *105*
Přílohy
Příloha 1: Složení útvarů vládního vojska *106*
Příloha 2: Přehled hodností a titulů používaných ve vládním vojsku a wehrmachtu *110*
Příloha 3: Zkratky užívané ve vnitřním styku vládního vojska *113*
Příloha 4: Dislokace útvarů vládního vojska v roce 1939 *113*
Příloha 5: Opatření pro hladký odchod ledů *114*
Příloha 6: Výkaz pro státního presidenta E. Háchu o průběhu asistencí vládního vojska za rok 1942 *116*
Příloha 7: Přehled počtu mužstva ke dni 1. 4. 1942 *119*
Příloha 8: Přehled asistenčních zákroků vládního vojska v době odchodu ledů v roce 1940 *119*
Příloha 9: Rozvrh železniční strážní služby *121*
Příloha 10: Výzva k veřejným zaměstnancům Protektorátu Čechy a Morava ze 3. listopadu 1941 *122*
Příloha 11: Výzva k dobrovolnému vstupu do vládního vojska – zpráva pro tisk *122*
Příloha 12: Projev státního presidenta E. Háchy k vojákům v roce 1940 *123*
Příloha 13: Výstrojní řád vládního vojska *124*
Příloha 14: Podřízenost jednotek vládního vojska zasazeným inspektorátům v květnu 1944 *128*
Příloha 15: Početní stavy zasazeného vládního vojska *129*
Příloha 16: Dislokace zasazeného vládního vojska od června 1944 *130*
Příloha 17: Dislokace zasazeného vládního vojska na přelomu let 1944/45 *131*
Příloha 18: Seznam českých partyzánských oddílů v Itálii *132*
Příloha 19: Přehled výzbroje ukořistěné vládními vojáky v průběhu květnového povstání *133*
Příloha 20: Bojové úseky a opěrné body posilované praporem 1 v květnovém povstání v Praze *133*
Příloha 21: Ztráty vládního vojska při bojích v Praze *134*
O pramenech a literatuře *135*
Prameny *135*
Literatura *137*
Seznam pramenů a literatury *139*
Poznámky *143*

Bylo či nebylo
spíš bylo vojsko jež
v Čechách se zrodilo
když právě za války
hlásaly kutálky
Němcům že
všechno se dařilo.

Až přijde
den lidské odplaty
i vládní voják
se neztratí
vyžene ze země
nacistický plémě
které se
nikdy už nevrátí.

Karel Effa

ÚVOD

„Platný jako vládní vojsko v Itálii.“ Okřídlené rčení, které se však z povědomí vytrácí společně s pamětníky italské anabáze českých vojáků v období druhé světové války. Označuje neschopnost, zbytečnost, zmar. Co však se skrývá za termínem vládní vojsko? Máme vůbec povědomí o osudech příslušníků tohoto vojenského tělesa? Můžeme se oprávněně ptát, zda se vládní vojáci zařadili do odboje proti okupantům, nebo nám nezbude nic jiného než konstatovat jejich podíl na represích proti obyvatelům protektorátu?

Často se setkáváme s osočováním Čechů z kolaborace, kterou vedou ve svůj vlastní prospěch, a dokonce pro taková tvrzení můžeme najít věrohodná svědectví. Podobně však nacházíme prameny potvrzující zapojení příslušníků našeho národa do odboje. I ve vládním vojsku můžeme najít oba póly této velmi široké škály.

Příběh vládních vojáků je třeba vnímat především jako příběh lidí ve složité době. Hodnoťme proto příslušníky vládního vojska co nejobjektivněji a přemýšlejme, jak bychom se v obtížné situaci, již jim bylo dáno prožívat, zachovali na jejich místě.

LIKVIDACE ČESKOSLOVENSKÉ BRANNÉ MOCI

Jedním z důsledků násilného obsazení okleštěné republiky nacisty 15. března 1939 se stalo rozpuštění československé armády, které vyplývalo z článků 1 a 7 výnosu Adolfa Hitlera ze dne 16. března 1939:

„Části bývalé Česko-Slovenské republiky, obsazené v březnu 1939 německými oddíly, náleží od nynějška k území Velkoněmecké říše a vstupují jako Protektorát Čechy a Morava pod její ochranu.“[1)]

Článek 7 se celý dotýká vojenské ochrany protektorátu:

„1) Říše poskytuje protektorátu vojenskou ochranu.

2) Vykonávajíc tuto ochranu, udržuje říše v protektorátu posádky a vojenské zařízení.

3) Pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může protektorát zřídit vlastní sbory. Organizaci, početní sílu a výzbroj určí říšská vláda.“[2)]

Na základě tohoto výnosu vydala vláda 6. června nařízení č. 139 o umísťování a jiném zaopatření zaměstnanců vojenské správy a déleslouží cích, kterým přesně stanovila způsob, jakým se všichni vojenští gážisté z povolání a déleslouží cí převáděli do jiných oborů veřejných služeb. Také se jim mělo usnadnit zakládání a nabývání hospodářských podniků či přestup do soukromých služeb. Ministerstvo se dokonce zavázalo zabezpečit studium nebo odborné školení těm vojákům, kteří neměli odslouženo 10 let tvořících nárok na výslužné.

Nařízení dále určovalo obory, do kterých dotyčný nesměl nastoupit. Vojákům z povolání a déleslouží cím mělo ministerstvo nalézt práci v různých oborech veřejných služeb, přičemž nesměli být převeleni do pracovních služeb, svazu mládeže či jiných podobných organizací a nesměli vstupovat do cizích armád. Již zde je tedy možné pozorovat první důvody vzniku vládního vojska.[3)]

Zaměstnancům vojenské správy, kteří dovršili 48. rok věku, umožnily vojenské správy přejít do trvalé výslužby. Židé byli propuštěni do výslužby z moci úřední a ti, kteří nedovršili 10 let služební doby, byli propuštěni s odbytným.

Podle části II § 5 vládního nařízení č. 139 byla vojenským gážistům z povolání a déleslouží cím mimo uvolněná místa ve státní správě vyhrazena veškerá místa ve vládním sboru protektorátu, nazývaném později české vládní vojsko a po zásahu okupantů pak již pouze vládní vojsko.

Převádění do ministerstvem určeného zaměstnání nemohl dotyčný odříci a domáhat se zařazení do služby jiné.[4] Každý zaměstnanec vojenské správy byl povinen nastoupit na místo, které mu bylo přiděleno. Pokud někdo nemohl službu nastoupit, musel svou situaci obratem oznámit ministerstvu národní obrany v likvidaci a podrobně udat důvody. Pokud by dotyčný službu nenastoupil bez předchozího vysvětlení, jeho projev by ministerstvo klasifikovalo jako rezignaci na službu a dotyčný by ztratil nárok na zaopatření dle vládního nařízení č. 139/39 Sb., neboť mu ministerstvo národní obrany již zaopatření obstaralo.

Od 1. srpna 1939 zakázali okupanti nošení československého vojenského stejnokroje a zbylí vojáci museli do práce docházet v civilním oděvu. Termíny likvidace československé armády byly stanoveny takto: útvary zbraní a služeb, úřady a ústavy, velitelství divizí do 31. 7. 1939, velitelství sborů do 30. 9. 1939 a ministerstvo národní obrany do 31. 12. 1939. Likvidací byl pověřen do 7. 5. 1939 generál Jan Syrový, poté generál Alois Eliáš.[5] Od 7. září plnil tento úkol generál Jan Hrabčík.[6]

VZNIK VLÁDNÍHO VOJSKA

DŮVODY K VYTVOŘENÍ VLÁDNÍHO VOJSKA

O motivech, které vedly okupanty k vytvoření protektorátního vojska, se můžeme pouze dohadovat. Snad nejblíže pravdě bude teorie, že koncepce mezinárodní politiky Německa v této době připouštěla možnost, aby si satelity říše zřídily omezené ozbrojené sbory. Tím měla být demonstrována tolerantnost okupační moci jak k domácímu obyvatelstvu „ochraňovaných“ zemí, tak směrem ke spojencům a velmocím. Celému světu Německo signalizovalo, že je partnerem, se kterým se musí počítat, nicméně život národů vzatých pod protektorská křídla může mít kromě jiného i spousty pozitiv.

Můžeme se též domnívat, že okupační moc chtěla předejít sociálnímu pnutí uvnitř protektorátu, které by jistě nastalo, kdyby mnoho vojáků z povolání nemohlo najít práci a uživit své rodiny. Toho se Němci museli obávat, protože na území protektorátu by vyvstala stálá hrozba vzniku odbojových skupin či útěků špičkových důstojníků a poddůstojníků za hranice a jejich následné zapojení se do zahraničních armád. Vždyť jenom z resortů ministerstev obrany a zahraničí muselo odejít na 120 000 zaměstnanců.[7)]

Vznik autonomních vojenských jednotek proto připouští již Hitlerův výnos o zřízení protektorátu, kde se praví, že „pro udržení vnitřní bezpečnosti a pořádku může protektorát zřídit vlastní svazky“.[8)] Také německá legace ujišťovala presidenta Emila Háchu 15. března 1939 o tom, že jeho hradní stráž mu bude ponechána.[9)]

SCHŮZKA V HOTELU IMPERIAL

Mezi 17. a 19. březnem byl ve Vídni v hotelu Imperial Adolfem Hitlerem ustanoven říšským protektorem v Čechách a na Moravě Konrad von Neurath a Karl Hermann Frank jeho státním tajemníkem. K. H. Frank k setkání v hotelu Imperial po válce řekl: „8. března jsem byl Hitlerem povolán do Vídně do hotelu Imperial, kde jsem byl s Neurathem uveden do pokoje, kde byl již Hitler. Hitler jmenoval osobně Neuratha říšským protektorem a mne státním tajemníkem a při té příleži-

tosti se zmínil, mluvě o osobě dr. Háchy, že president bude požívat vší úcty jako hlava státu a k jeho ochraně zřídí malou osobní gardu jen z českých vojáků. Také prohlásil, že dovoluje zřízení zvláštní jednotky, ozbrojené pouze lehkými zbraněmi z českých lidí v počtu 8000 mužů. Více o věci nemluvil.“[10)]

Podle následných informací od zmocněnce říšské branné moci, které upravil generál Franz Halder, náčelník generálního štábu pozemních vojsk, mělo být vládní vojsko postaveno do konce roku 1939 v počtu asi 7000 mužů: „Příslušníci tohoto vojska mají být nejprve nabráni z nynějších příslušníků československé branné moci, a to důstojníků, rotmistrů a dělesloužících.“ První nábor do vládního vojska nemusel být dobrovolný, ale mohl být – a také byl – prováděn stejně jako umísťování zaměstnanců vojenské správy ve státních a veřejných službách, tedy rozkazem.[11)]

Rozhodnutím protektorátní vlády, která přistoupila na Halderovu podmínku o snížení počtu členů nové vojenské formace, byl stanoven způsob výstavby vládního vojska, a to jako vládního vojska z povolání, jehož služební doba činila 25 let. Stavba tělesa se prováděla:

1. převedením vojenských gážistů a dělesloužících, včetně občanských zaměstnanců z rušeného resortu obrany;
2. dobrovolným vstupem na základě přihlášky;[12)]
3. přijímáním smluvních zaměstnanců.[13)]

Ministerstvo národní obrany, nacházející se ve stavu likvidace, tak v roce 1939 do vládního vojska podle vládního výnosu převedlo 490 důstojníků všech zbraní a hodností (z toho 70 legionářů), 2935 rotmistrů (z toho 629 legionářů a italských domobranců) a 2515 dělesloužících poddůstojníků.[14)]

Jednotky byly podřízeny vrchnímu zmocněnci říšské branné moci v protektorátu. Tuto funkci vykonával v té době generál pěchoty Erich Friderici.[15)] Do organizace vládního vojska tak bylo ze strany německých orgánů neustále zasahováno, ostatně jako do všech vnitřních záležitostí protektorátu. A tak není divu, že při potlačování všech symbolů samostatnosti českého národa nařídil úřad říšského protektora, že se vládní vojsko nesmí nazývat „českým vládním vojskem“, nýbrž pouze vojskem „vládním“. Slovo „český“ mělo z očí obyvatelstva navždy vymizet.

Po pražských podzimních demonstracích v roce 1939 udělil generál Friderici představitelům vládního vojska „kamarádskou radu“, podle které se měli vládní vojáci vyvarovat protistátních projevů. Viníci v takovém případě měli být potrestáni na hrdle a vládní vojsko rozpuštěno. Tisíce živitelů rodin by tak přišlo o existenci.[16)] „Přátelské upozornění“, jakých se později vládnímu vojsku dostalo nepočítaně…

ORGANIZACE VLÁDNÍHO VOJSKA

ZŘÍZENÍ A ORGANIZACE VLÁDNÍHO VOJSKA

V důsledku výnosu vůdce a říšského kancléře ze dne 16. března 1939, č. 75 Sb. o Protektorátu Čechy a Morava čl. 7, odst. 3, zřídili okupanti vládním nařízením vládní vojsko Protektorátu Čechy a Morava. Vládní nařízení mělo zpětnou účinnost od 1. 7. 1939.[17] Vojsko bylo podřízeno státnímu presidentovi prostřednictvím předsedy vlády. Mělo za úkol spolupůsobit při udržování vnitřní bezpečnosti a pořádku včetně pomocných služeb, zvláště při pohromách ohrožujících život a majetek. Do budoucna se povinnosti představované pomocnými službami (k nemalé radosti nadřízených důstojníků wehrmachtu) neustále rozrůstaly.

Vládní vojsko bylo organizováno jako profesionální armáda, mužstvo se zavazovalo k službě o celkovém trvání 25 let. Po ukončení služby měl mít každý voják nárok na umístění na vyhrazeném úřednickém služebním místě. Doba služby v bývalé československé armádě, v armádě bývalého Rakousko-Uherska nebo v bývalém československém zahraničním vojsku se do délky služby započítávala.[18]

Tímto rozhodnutím byla pro službu v českém protektorátním vojsku získána řada vojáků, neboť nárok na umístění na vyhrazeném úřednickém místě mohlo mužstvo uplatnit počínaje 1. říjnem 1940. Pro mnohé starší ročníky se zdála krátkodobá služba a brzké vyřazení vcelku dobrou alternativou, jak v rozbouřených dobách zajistit rodinu. Nelze však zapomenout na fakt, že kontingent vládního vojska v roce 1939 tvořili převážně vojáci, které na jejich nové působiště převedlo ministerstvo národní obrany v likvidaci.

POČETNÍ STAVY

Maximální síla vládního vojska měla činit 7000 mužů (včetně 280 důstojníků). Z toho počtu se počítalo s 2000 vojíny, které by bylo možné „přidržeti k pracem nižšího druhu“. Dále mělo vojsko přijmout na 350 stálých civilních zaměstnanců, přičemž bývalí českoslovenští důstojníci mohli vstoupit do vládního vojska v celkovém počtu 200 osob, aniž by byli počítáni do stavu 280 důstojníků nebo 350 civilních zaměstnanců.[19] Se zaměstnanci ženského pohlaví se nepočítalo vůbec.

V červnu 1939 ministerstvo národní obrany v likvidaci převedlo z původní československé armády celkem 5940 vojáků, jak podrobněji rozvádím na straně 13.[20] Plánovaných počtů však těleso nikdy nedosáhlo a počet vojáků se pohyboval okolo počtu prvního roku existence, neboť přijímání nových členů vládního vojska limitoval úřad říšského protektora, odkud na vládní vojáky s nelibostí dohlížel K. H. Frank.

DOPLŇOVÁNÍ

Protože odchody vojáků do výslužby a zatýkání redukovaly stavy české jednotky již v prvním roce existence, Generální inspektorát musel počty neprodleně doplnit. Nábor se prováděl každoročně dobrovolným vstupem. Uchazeč se zavazoval odsloužit 25 let. Minimální věk pro vstup činil 18 let. Vybraní odvedenci nastupovali k útvarům 1. října každého roku.

Výzvu k dobrovolnému vstupu zveřejňoval Generální inspektorát každoročně do konce prosince ve *Věstníku Protektorátu Čechy a Morava* a stejně tak v denním tisku a rozhlasu spolu s uveřejněním všeobecných podmínek pro přijetí, jimiž byly:

1. dokončený 18. rok a nepřekročený 24. rok;
2. svobodný stav (bez alimentačních otcovských povinností), což bylo třeba v žádosti doložit[21];
3. státní občanství Protektorátu Čechy a Morava, česká národnost, původ árijský;
4. bezúhonnost, svéprávnost a duševní způsobilost;
5. silné, zdravé tělo a minimální výška 165 cm;
6. znalost českého jazyka slovem i písmem;
7. ukončená obecná škola.

Vstup do vládního vojska byl spojen se závazkem sloužit 25 let na základě podepsaného reversu, na němž vlastnoruční podpis uchazeče musel ověřit příslušný obecný (městský) úřad. Nezletilí potřebovali k vstupu do vládního vojska souhlas otce nebo poručníka, jejichž podpis ověřil úřad v místě trvalého bydliště. Přání odváděných sloužit u určité zbraně nebo v určité posádce vládní vojsko nevyhovovalo.

Prapory do konce března předložily Generálnímu inspektorátu žádosti se všemi doklady uchazečů, kteří vyhověli i při předběžné lékařské prohlídce, s posudkem velitele praporu a dobrozdáním šéflékaře Generálního inspektorátu. Odvod se prováděl zpravidla od 1. května.[22] Nutno poznamenat, že nespolehlivost a dezerce po odsunu většiny vládních vojáků do Itálie před létem 1944 způsobily, že se náborové akce v posledních dvou letech 2. světové války už nekonaly.

ZÁKAZ SŇATKŮ

Příslušníci, resp. mužstvo vládního vojska měli předpisy zakázáno „vstupovat v sňatek bez povolení Generálního inspektorátu“. Šlo o mimořádné rozhodnutí, které je však pochopitelné. Platy mužstva nedosahovaly potřebných výšek a uzavřené manželství, odkázané pouze na manželovu gáži, by muselo pochopitelně strádat. K žádosti o povolení k sňatku musely být proto připojeny notářsky ověřené doklady o tom, jakým způsobem bude zamýšlený sňatek hmotně zajištěn. Zdaleka nestačilo jen prohlášení osoby poskytující věno, že určitý majetek nevěstě daruje věnem – byl nutný i úřední doklad o tom, že dárce je solventní. Takovými doklady se rozuměly výpisy z pozemkových knih, potvrzení příslušného finančního úřadu nebo písemné prohlášení peněžního ústavu, který peníze spravoval.

Jestliže hmotné zajištění budoucího manželství spočívalo v periodické podpoře, kterou hodlali nevěstě poskytovat její rodiče nebo jiné osoby, žadatelé předkládali úředně ověřený doklad o majetkových poměrech dárců, z něhož bylo možno posoudit, zda jsou schopni slíbenou podporu poskytovat. Dále museli snoubenci předložit notářsky či jinak úředně ověřené závazné prohlášení rodičů či jiných dobrodinců nevěsty, jakou částku a v jakých lhůtách budou novomanželům poskytovat.

Měl-li žadatel vlastní majetek, jenž měl sloužit k zabezpečení zamýšleného sňatku, ve vlastním zájmu měl předložit rovněž úředně ověřené doklady.

Jestliže snoubenka pracovala, vojsko požadovalo k žádosti o povolení sňatku připojit ještě prohlášení žadatele, zda jeho manželka hodlá i po uzavření sňatku nadále provozovat svoje dosavadní zaměstnání.[23)]

Protože uzavírání sňatků vojenské správy velice zkomplikovaly, docházelo k soužití partnerů bez úředního spojení, jak Generální inspektorát poznamenal, k tzv. konkubinátu.[24)] Zjištění „divokého“ vztahu však dvojici nikterak neprospělo a již vůbec se nedalo hovořit o posunu směrem k vytouženému manželství. V očích nadřízených vojáky dokonce degradovalo.

Častým jevem se staly sňatky uzavírané bez povolení.[25)] Ty se však mohly stát důvodem k vyloučení z vládního vojska, a „jen s ohledem na mimořádné poměry, za kterých se to stalo, a se zvláštním blahovolným zřetelem k existenci jejich rodin“, upouštěl generální inspektor výjimečně od propuštění provinivších se rotmistrů a poddůstojníků z vládního vojska a očekával od nich, „že přesným plněním svých povinností, ukázněným chováním a horlivostí ve službě se ukáží hodnými tohoto blahovolného vyřízení“.[26)]

Nápadně velký počet vojáků vládního vojska žádal také o povolení

sňatku na základě pokročilého stupně těhotenství snoubenky. Ani dítě na cestě však ke kladnému zhodnocení žádosti nikterak neprospělo, neboť, jak konstatoval Generální inspektorát: „Tato okolnost jest podstatně na újmu dobré pověsti snoubenky a nemůže být důvodem pro povolení sňatku. Každý příslušník vládního vojska nechť si před navázáním důvěrné známosti uvědomí možné následky a nevystavuje tak svoji snoubenku i sebe nepříznivému posudku veřejnosti.“[27)]

Ke konečným verdiktům v otázkách vojenské matrimologie patřilo nařízení Generálního inspektorátu, podle nichž byla dvojice povinna splnit několik základních podmínek:

1. žadatel měl být starší 26 let;
2. žadatel i jeho nevěsta museli být tělesně i duševně zdrávi a schopni uzavřít sňatek;
3. nevěsta měla být árijského původu, bezúhonná, s dobrou pověstí;
4. zařízení a vedení domácnosti muselo být hmotně zajištěno.[28)]

PŘEDČASNÉ PROPUŠTĚNÍ

Předčasné propuštění ze závazku vojenské služby povoloval jen generální inspektor na základě přesně stanovených důvodů. Mohla se jimi stát nemoc, která žadateli znemožňovala i výkon kancelářské služby, změny v „osobních hospodářských poměrech“ (vystoupením z vládního vojska měl dotyčný odvrátit rodině hrozící nouzi), ale také nedůstojné chování či těžká provinění. Počet takto propuštěných osob nesměl přesahovat ročně čtyři procenta celkového počtu, tedy 280 osob. V jednotlivých výjimečných případech bylo možné po patnáctileté službě předčasně převést vojáky do civilního státního zaměstnání, avšak jen se souhlasem zmocněnce říšské branné moci, jemuž musel Generální inspektorát předložit odůvodněný návrh.

Z řad vládního vojska se tedy nedalo vystoupit snadno a podmínky kladené nastupujícím vojákům můžeme považovat za nadobyčej tvrdé. Ani to však mnoha chlapcům nezabránilo ve vstupu – službou v české protektorátní jednotce se totiž dokázali vyhnout nenáviděnému totálnímu nasazení.

VLÁDNÍ VOJÁCI ŽIDOVSKÉ NÁRODNOSTI

V rámci zavádění norimberských zákonů do prostředí a legislativy protektorátu omezil paragraf 4 vládního nařízení č. 136/39 ze dne 4. červ-

na 1939 postavení osob židovské národnosti také v řadách vládního vojska. Židé museli být nejpozději do 24. července 1940 převedeni do trvalé výslužby, resp. jejich služební poměr musel být zrušen s odbytným.[29] Všichni vládní vojáci vyplnili společně s ostatními veřejnými zaměstnanci protektorátu dotazník zjišťující jejich rodinné poměry. Zvláštní zřetel kladl dokument na původ všech členů domácnosti.[30] Slovník obyvatel protektorátu se v této době obohatil o termíny jako byl „židovský míšenec I. a II. stupně".[31, 32]

Ve vládním vojsku však mohli pracovat až do podzimu roku 1941 zaměstnanci, jejichž členové domácností, ponejvíce manželky, židovského původu byli. V zimě roku 1940 pod vlivem nařízení okupantů generální inspektor zostřil tón svých nařízení. Rozhodl, že všichni příslušníci vládního vojska, kteří jsou míšenci I. či II. stupně nebo mají za manželky (popř. manžele) osoby neárijského původu či míšence I. či II. stupně, odešli neprodleně na nucenou dovolenou. Ti, kterých se týkalo povinné nošení stejnokroje, měli nosit po dobu dovolené občanský oděv. Dobu dovolené měli využít k sepsání žádosti o přeložení do výslužby, čímž se rozumělo propuštění s odbytným.[33]

K upuštění od zkoumání původu docházelo jen v případech, kdy osoba nebyla v pracovním poměru s vládním vojskem, ale prováděla činnost na základě smlouvy. Stejně tak dotazníky Generální inspektorát nezasílal vládním vojákům zatčeným okupačními orgány, kteří by ve své situaci prý „neměli dokumenty pro seriozní rozhodnutí".[34]

LEGIONÁŘI

Podobný postih jako židovské zaměstnance čekal v následujícím roce (1942) bývalé československé legionáře. Příčiny jsou jasné. Neloajálnost legionářů novému režimu se stala pověstnou. Situaci vyostřila ještě odhalení odbojových skupin s jejich účastí. Generální inspektor proto musel rozhodnout o přeložení všech strážmistrů z řad legionářů do výslužby k poslednímu březnu 1942.[35] Následnými prováděcími nařízeními Generálního inspektorátu inicioval přeložení bývalých legionářů mladších 45 let, což se týkalo 32 mužů, do trvalé výslužby.

Legionáře, kteří měli štěstí a dosáhli 45 let až v druhé polovině roku 1942, převedlo vládní vojsko do služeb protektorátu. Na místa ve státním aparátu tak nastoupilo 18 bývalých strážmistrů vládního vojska.[36]

HIERARCHIE VLÁDNÍHO VOJSKA

GENERÁLNÍ INSPEKTORÁT

Nejvyšším řídícím a velitelským orgánem vládního vojska byl Generální inspektorát. Udržoval styk a jednal s ministerstvy prostřednictvím předsedy vlády. Do jeho kompetence spadal i kontakt se zplnomocněncem říšské branné moci. Zpracovával a podával návrhy na vládní opatření týkající se vojska předsednictvu ministerské rady.

Generální inspektorát se skládal z generálního inspektora s I. a II. zástupcem, styčným orgánem a pomocným personálem, sedmi oddělení (organizačního, výcvikového, osobního, materiálního, zdravotnického, intendančního, právního), pomocného úřadu a pomocné roty. Sídlil v bývalé budově ministerstva národní obrany Praze-Dejvicích společně s velitelstvím 539. divize wehrmachtu.[37)]

GENERÁLNÍ INSPEKTOR

Generální inspektorát řídil generální inspektor, který se ze své funkce zodpovídal přímo státnímu presidentovi. K jeho úkolům patřilo velení vládnímu vojsku, styk s protektorátními úřady ve věcech vládního vojska a koordinace svěřených úkolů tak, aby byly v naprosté shodě s poměry v protektorátu. Připravoval návrhy státnímu presidentovi, předsedovi vlády a ministerské radě. Rozhodoval o finančních záležitostech vládního vojska, k čemuž podával do ministerské rady návrhy o položkách financí pro vládní vojsko, a ustanovoval vyšší velitele. Svůj vliv na situaci v protektorátu uskutečňoval prostřednictvím pravidelných či mimořádných slyšení u presidenta Háchy nebo u předsedy vlády.

Jednotky vládního vojska kontroloval přehlídkami, kterými se měl přesvědčit jak o kázni a akceschopnosti vládního vojska, tak i o řádném vnitřním chodu služby a osobních a materiálních poměrech důstojníků a vojenských úředníků.[38)] Do funkce generálního inspektora vybral generál Friderici generála Jaroslava Emingera [39)], volbu schválil president Hácha.[40)]

INSPEKTORÁTY

Inspektoráty[41)] byly vyšší velitelství, kterým podléhalo několik praporů. V čele inspektorátu stál inspektor v hodnosti generála, vybavený štábem a řídícími orgány služeb. Působnost inspektorátů byla trojí:

1. velitelská (věci organizační, osobní, tiskové, výcvikové a materiální);
2. správní (zejména věci služeb a úkony vyplývající z pravomoci velitelské);
3. oblastní (úkony, které se vztahovaly na všechny útvary určité oblasti, zejména věci posádkové a ubytovací, strážní služba, cvičiště, střelnice, věci asistenční apod.).

Inspektoráty velely podřízeným praporům, řídily výchovu a výcvik, zajišťovaly bojovou a materiální pohotovost svěřených vojsk.

V čele každého inspektorátu stál inspektor, přímo podřízený generálnímu inspektorovi. Do funkce jej prostřednictvím předsedy vlády stanovoval státní president. Inspektor musel řídit, usměrňovat a kontrolovat výchovu a výcvik podřízených. Svojí činnost měl vykonávat tak, aby vychovával své podřízené k iniciativě a k největší samostatnosti.

Veliteli pomáhal v práci štáb, který se řídil jeho rozkazy. Neměl vlastní pravomoci a nezodpovídal se nikomu kromě svého velitele. V čele štábu stál přednosta štábu, kterého jmenoval Generální inspektorát. Připravoval podklady pro rozhodnutí inspektora, přejímal od něj směrnice a rozkazy. Dával pokyny přednostům oddělení a zpravoval je o rozhodnutích a rozkazech velitele. Řídil a rozděloval práci štábu, přičemž upravoval spolupráci všech složek inspektorátu.

PRAPORY

Prapory vládního vojska byly samostatná vojenská a hospodářská tělesa. Označovaly se arabskými číslicemi a dělily se na velitelství praporu s pomocnou četou a čtyři roty: pěší, cyklistickou, jezdeckou a technickou (složenou z čety ženijní, spojovací a hudební). Každá pěší rota měla tři čety o třech družstvech, každé družstvo mělo deset mužů. Inspektorátu I podléhaly prapory 1., 2., 3., 4., 5., Inspektorátu II prapory 6., 7., 8., 11. a Inspektorátu III prapory 9., 10., 12. Následující tabulka zachycuje dislokaci praporů:

prapor 1	Praha
prapor 2	Rakovník, pěší rota Kralovice[42)]
prapor 3	Písek, pěší a jezdecká rota Týn nad Vlt.
prapor 4	Benešov, později Čáslav
prapor 5	Kutná Hora, pěší a cyklistická rota Čáslav
prapor 6	Hradec Králové
prapor 7	Josefov
prapor 8	Jičín, jezdecká a cyklistická rota Turnov
prapor 9	Vysoké Mýto
prapor 10	Bučovice, jezdecká rota Bzenec
prapor 11	Kostelec nad Orlicí, pěší a cyklistická rota Rychnov nad Kněžnou
prapor 12	Lipník

MUŽSTVO VLÁDNÍHO VOJSKA

Mužstvo vládního vojska bylo rozřazeno do tří skupin – na rotmistry, poddůstojníky a střelce. Skupina poddůstojníků zahrnovala hodnosti desátníka, četaře a rotného, skupina střelců hodnosti svobodníka a vojína.

Pro povýšení do vyšší hodnosti musel být vládní voják mravně bezúhonný a spolehlivý. Pro hodnost svobodníka a desátníka bylo třeba úspěšně zdolat dvě třídy měšťanské školy, hodnost četaře a rotného vyžadovala dvě třídy střední školy nebo vykonání zkoušek některé z odborných škol, nejméně však dvouleté. Dále se započítávala léta strávená v činné službě. Do hodnosti vojína mohl být povýšen jen voják sloužící dva roky, do hodnosti svobodníka, desátníka i četaře se následně povyšovalo nejméně po dvou letech.[43)]

VOJENSKÉ SKLADY, OZDRAVOVNY

Pro uskladnění vojenského materiálu sloužil v každé oblasti inspektorátu jeden sklad – pro Inspektorát I v Benešově, Inspektorát II v Josefově a Inspektorát III v Bučovicích.

Pro celou oblast protektorátu vládní vojsko přejalo dvě vojenské ozdravovny, jejichž personál nebyl započítáván do povolených stavů.

VÝCVIK VLÁDNÍHO VOJSKA

Jako cíl výcviku Generální inspektorát stanovil požadavek: „vychovati pro nové poměry naprosto čestné, spolehlivé, charakterní a svědomité vojíny českého vládního vojska, uvědomělé Čechy, tělesně zdatné, bezvadného, gardového vystupování, zcela oddané státnímu presidentovi a vládě protektorátu, loajální k německým úřadům, mající úctu k německé branné moci a přátelsky smýšlející s německým národem, schopné k zásahům asistenčním a vycvičené pro slavnosti a přehlídky“. Nesmělo se zapomenout ani na přípravu pro odchod do občanského zaměstnání. Při bojovém výcviku měli vojáci procvičovat boj zblízka a vše pro ozbrojené asistence. Zvýšenou pozornost měly prapory věnovat boji v osadách a o osady, a to v rámci družstva až praporu. Při každé příležitosti měli velitelé zdůrazňovat národní sounáležitost a odpor proti učení „marxismu, bolševismu a mezinárodního židovstva“.

V původním plánu byly tedy i ozbrojené asistenční zásahy například proti občanským nepokojům. Ty ale definitivně vyloučila protektorátní vláda, která rozhodla, že vládní vojáci při případných nepokojích obyvatelstva protektorátu jako represivní složka zasahovat nesmějí.[44)]

U důstojníků i mužstva se věnovala pozornost vyučování německému jazyku, aby se vojáci lépe dorozuměli s kolegy ve zbrani. Vhodnými přednáškami ze zeměpisu a dějin se mělo zvyšovat porozumění pro loajální a přátelské soužití s německou armádou a německým národem.

V tělovýchovné oblasti pěstovaly prapory „tělocvik základní“, který u části mužstva v pokročilejším věku vyvolával odpor a stížnosti. Inspektoři museli řešit mnohé stížnosti na naraženiny či jiná zranění získaná v průběhu ranních rozcviček. Pro propagaci ustavovalo vojsko fotbalové jedenáctky, volejbalová družstva a podle místních poměrů pěstovalo i jiné druhy sportů. Generální inspektorát doporučoval zejména jezdectví, plavání, lehkou atletiku a lyžařství.[45)]

ZBÍHÁNÍ

Stejně jako mnoho ostatních mužů, začali i vládní vojáci v létě 1939 zbíhat za hranice, kde se v Polsku začala tvořit československá vojen-

ská jednotka. Mnohem méně bylo vojáků, kteří zběhli pro rozdíly mezi očekáváním a realitou v řadách vládního vojska.

Vládním nařízením č. 255/39 Sb. ze dne 7. 9. 1939 bylo zrušeno vojenské soudnictví a tím také trestnost vojenských deliktů kromě výjimek uvedených v paragrafu 8, mezi nimiž zločin zběhnutí uveden nebyl. Zběhnutí tedy zprvu nebylo soudně trestným činem, nýbrž pouze kázeňským přestupkem (u gážistů též kárným pokleskem), a proto vládní vojsko nemohlo podávat na zběhy trestní oznámení státnímu zastupitelství nebo okresnímu soudu. Pokud se voják vzdálil od svého útvaru nebo z přikázaného místa, nebo se ve stanovený čas nevrátil z dovolené, nařídil velitel vyjmutí osoby z počtu jako zběha. Hospodářská správa vyškrtla zběha z počtu živených osob, čímž měl zběh zastaven nárok na jakékoliv peněžní nebo jiné náležitosti, a vojsko požádalo české policejní úřady o pátrání po zběhovi. Jestliže policie zběha dopadla, předal velitel praporu spis Generálnímu inspektorátu, který rozhodl o postihu.[46] Důstojníci přitom chránili rodiny vojáků uprchlých k zahraniční armádě do Polska, neboť úředníci Generálního inspektorátu neměli povinnost sdělovat údaje o zbězích gestapu.

Jako zběhové se však často označovali i vojáci, které německé policejní orgány zatkly, aniž by o uvěznění podaly zprávu rodině či vládnímu vojsku. Ve fondu Generálního inspektorátu se objevují žádosti manželek o sdělení jakékoli zprávy o pohřešovaném muži, často se stopami slz.

VÝZBROJ A VÝSTROJ

VÝZBROJ

Byť dali okupanti souhlas s vytvořením české vojenské jednotky, především v civilní správě protektorátu přetrvávala nedůvěra k jejímu velení i k vojákům samotným. Německé úřady se bály souhlasit s vyzbrojením nad rámec nutnosti, aby nemohlo dojít k použití zbraní při otevřeném povstání. Výzbroj vládních vojáků se proto neskvěla novotou ani neoplývala nejnovějšími technologiemi. Těžké zbraně nedostali vládní vojáci pro jistotu žádné a ani počet lehkých zbraní, tedy pušek a pistolí, nebyl nijak závratný.

Pěší rota měla k dispozici 110 pušek Mannlicher[47)] z výzbroje československé armády, které doplňovaly bodáky v počtu 121 kusu. Důstojníci nosili pistole, kterých měla rota 16[48)], a šavle.[49)] Granáty ani jiné výbušniny vojáci k dispozici neměli; průmyslové trhaviny Němci nepustili z rukou ani při asistencích vládního vojska při odstraňování ledových bariér v období jarního tání. Po odsunu vládního vojska do Itálie proto nastal pro některé mladé vojáky problém, jak se doučit zacházení se zbraněmi, které nikdy v životě nespatřili, například s kulomety a granáty.

VÝSTROJ

Při vzniku vládního vojska bylo nutné zajistit nové armádě stejnokroje za tísnivého nedostatku finančních prostředků. Staré uniformy československého vojska se okupantům jevily nepřijatelné, protože občané protektorátu by tak měli svoji samostatnou minulost neustále před očima – k vytvoření zcela nových však nikdo nenašel peníze. Do přidělení stejnokroje nového ale nesměli vojáci původní oděv nosit a do služby oblékali civilní oděv.

Na všechny otázky spojené s úpravou stejnokrojů vládních vojáků dbal prostřednictvím zplnomocněnce říšské branné moci pro otázky vládního vojska majora Mörickeho sám velitel říšské branné moci na území protektorátu generál Friderici. Umožnil hradní stráži používat staré stejnokroje, avšak pouze pod podmínkou, že budou uloženy na

hradní strážnici. Strážní docházeli do služby v civilu a teprve na Hradě se převlékali, aby „nebylo příliš jitřeno veřejné mínění“. Od 1. srpna 1939 navíc městem procházely německé stráže, které zatkly každého, koho přistihly ve stejnokroji československé armády.[50)] Tehdy uniformy zmizely do skříní a truhlic, aby se jako zázrakem vynořily v květnovém povstání roku 1945.

Zajímavá je rychlost, se kterou se podařilo velitelům vládního vojska vyřešit problémy s novým stejnokrojem. Již 4. července 1939 povolal generální inspektor dva důstojníky oděvního referátu, aby vypracovali návrhy na úpravu stejnokroje. Následující den proběhla porada krojové komise a z Roztok u Prahy byl povolán Ludvík Ruffer, dlouholetý návrhář vojenských uniforem. Komise potom zasedala nepřetržitě osm dní. Devátý den si povolala majitele tří pražských stejnokrojových závodů a desátý den proběhlo její poslední zasedání. Závěrečná porada se za předsednictví samotného generálního inspektora konala 7. srpna a do 48 hodin byly vytištěny nové stejnokrojové předpisy.[51)]

Dosavadní stejnokroj československé armády pozměnila komise především tak, aby se styl co nejvíce přiblížil německým uniformám. Změnil se proto tvar a barva výložek, způsob označování hodností a odznak na vycházkové a polní čepici. Zrušil se při tom způsob označení hodnosti na čepici a distinkce se nadále nosily jen na výložkách blůzy. Důstojníci, rotmistři a mužstvo používali výložky barvy sýrově žluté, vojenští úředníci světlezelené. Generálové měli výložky karmazinově červené.[52)]

Problémy s ošacením však nastávaly při poměrně hojných sportovních utkáních vládních vojáků. Proto byl stejnokroj vládního vojáka od ledna 1941 doplněn o tílko z černého klotu s vojenským sportovním znakem na prsou, trenýrkami ze stejného materiálu a černými teniskami. Velitelství však neustále připomínalo co největší opatrnost při hře, protože ve válečné mizérii se sportovní oděv nedal nahradit.[53)]

VOJENSKÉ A PRACOVNÍ ASISTENCE VLÁDNÍHO VOJSKA

Jedním ze základních poslání vládního vojska se ihned po jeho založení stala výpomoc protektorátním úřadům a německé armádě. Vládní vojáci v rámci programu začali plnit kromě základního výcviku ještě pracovní úkoly, a to v různých odvětvích protektorátní sféry. Zajímavé je, že vojáci započali svoji výpomoc občanům a protektorátnímu hospodářství policejní asistencí.

Dne 30. 3. 1940 si okresní úřad v Týně nad Vltavou od posádkového velitelství vyžádal mužstvo k zesílení četnických stanic pro silniční hlídky při příležitostné razii nařízené zemským úřadem. Posádka dodala asistenční oddíl v síle 3 důstojníků a 80 mužů.[54] Vládní vojsko se zřejmě na podobné akce chystalo i do budoucna, protože do výzbroje zavedlo ruční dýmovnice.[55] Každá rota měla být schopna sestavit tzv. vypouštěcí oddíl.[56]

ODCHODY LEDŮ

Velmi časté bývaly v jarních měsících asistence při odchodech ledů, při kterých museli vládní vojáci spolupracovat se ženisty wehrmachtu. Ani tehdy nesvěřili Němci do rukou nespolehlivých Čechů trhaviny. Od jara 1942 velitelé praporů vysílali své vojáky k ledovým kupám na řekách pod velením důstojníků, kteří v roce 1941 prodělali intenzivní výcvik ve vodní službě.

Obce měly povinnost sledovat nebezpečí ledových zácpových bariér, povodní a připravovat protipovodňový materiál. Práce řídily protipovodňové komise, od nichž přebírali řízení zásahu většinou důstojníci vládního vojska. Těm se podle pokynů ministerstva měli podřídit i místní hasiči, u kterých se předpokládalo, že v té době by již prováděli první záchranné práce za pomoci schopných místních občanů.

Splavné toky Protektorátu Čechy a Morava, tj. trať řeky Vltavy od Českých Budějovic k Mělníku, Labe od Jaroměře k Českým Kopistům, Otavy od Písku k ústí, Sázavy od Čerčan k Davli a Berounky od Plzně k ústí do Vltavy, spadaly do asistenční působnosti ministerstva dopravy a techniky.[57] Ministerstvo zřizovalo v době odchodu ledu na tocích pomocné technické čety z dělníků firem provádějících v příslušných

úsecích vodní stavby. Poříční správy a obce si mohly v případě potřeby prostřednictvím příslušného okresního úřadu vyžádat pro práce na říčních tratích výpomoc asistenčních oddílů vládního vojska.[58)]

Prapory vládního vojska poskytovaly pomocné asistence ve chvíli, kdy je k tomu vyzval oberlandrát (správní jednotka obdobná původním českým soudním okresům; v protektorátu bylo 35 oberlandrátů) nebo okresní úřad. Pokud je o pomoc žádal okresní úřad, musel ještě celou věc oznámit oberlandrátu, aby se předešlo situaci, kdy oberlandrát bude chtít vyslat dotyčnou jednotku k asistenci na jiné místo.

Vládní vojsko již v předjaří v očekávání odchodu ledů cvičilo asistenční jednotky. Každý prapor měl povinnost zorganizovat tři až pět. Jednotku vedl zkušený ženista, který velel jedenácti mužům. Jádro asistenční jednotky muselo tvořit nejméně sedm příslušníků ženijní čety, jež doplňovalo mužstvo ostatních rot. Ve vybavení měla jednotka jeden dvojdílný ponton a dvě ženijní záchranné loďky, samozřejmě s patřičným plaveckým, záchranným a jiným potřebným materiálem a nářadím. Jedna či více asistenčních jednotek, které se sešly při zásahu na břehu řeky, tvořily asistenční oddíl praporu.

Přeprava asistenčních jednotek (oddílů) na místo zákroku probíhala prostřednictvím dvou nákladních automobilů praporu. Ve zvláštních případech nenamítal Generální inspektorát nic proti přesunu vlakem, pokud tak vojáci k zásahu dojeli rychleji a jistěji.

JINÉ PRACOVNÍ ASISTENCE

Protektorátní úřady si záhy na možnost využití vládních vojáků navykly a rychle je začaly povolávat k rozmanitým pracím, mnohdy i zcela podružným. Výkaz pro státního presidenta Emila Háchu z roku 1942 zcela jasně ukazuje tendenci využívat vládní vojáky při čemkoli a kdekoli.[59)] Uvedeny jsou jednak „klasické“ asistence, jako pomoc při odchodu ledů či likvidace polomů, nově však také přibyly stavební práce, povětšinou pro potřeby wehrmachtu, stejně jako střežení trestanců v pracovních táborech. Vládní vojsko bylo ale použito i při opravě jezů ve Starém Kolíně a na Bečvě, přehazování vzníceného uhlí v Praze a Jičíně, odstraňování zřícené lanové dráhy v Písku, hašení požáru hotelu ve Strašicích a uvolňování zasypané silnice u Budňan. Vládní vojáci kromě jiného stačili ještě zajišťovat výcvik koní pro wehrmacht (tzv. remonty), což se německému velitelství jevilo jako činnost nanejvýš prospěšná.[60)] V posledních letech války zasahovali vojáci také při odstraňování následků bombardování v sektoru civilním (například v Praze a v Plzni) i vojenském (po náletu 24. 8. 1944 na letiště v Pardubicích).

ŽELEZNIČNÍ STRÁŽNÍ SLUŽBA

President Protektorátu Čechy a Morava vydal 11. ledna 1940 rozkaz tohoto znění:

„Pane předsedo vlády,

nařizuji, aby vládní vojsko Protektorátu Čechy a Morava převzalo od německé branné moci střežení železnic na tratích protektorátu, určených dohodou s vojenským zplnomocněncem říšské branné moci u říšského protektora.

Dr. E. Hácha v. r.“[61)]

Dne 12. ledna 1940 se konala v kasárnách v Praze-Pohořelci schůzka velitele praporu 1 s velitelem Landesschutzenbattalionu XXIII/IV. U ostatních praporů se konala setkání velení téhož dne. Na všech schůzkách čeští a němečtí vojáci nad mapami dojednali podrobnosti rozmístění stráží, výkonu strážní služby a ubytování.[62)] Střežení železničních úseků převzali vládní vojáci 18. ledna 1940 přesně jednu hodinu po poledni.[63)]

Úkolem železniční strážní služby bylo chránit důležitá zařízení železnic, jakož i trať, telegrafní a telefonní vedení podél ní proti poškození. Při plnění úkolu však nebylo možné střežit všechny objekty a zařízení na železničních tratích, proto se strážní služba omezila na zajištění nejdůležitějších tras cest a i na nich chránila pouze objekty, které se nedaly rychle a snadno opravit, jako tunely, mosty, viadukty či osamoceně stojící vodárny.

Každý prapor vládního vojska pro tyto účely stavěl dvě strážní roty, jež byly trvale umístěny ve svém podúseku. Měly asi třetinu mužstva ve službě a zbytek vojáků vhodně umístěný pro střídání. Mimo to měl každý velitel praporu ve stálých posádkách zálohu přibližně 100–200 mužů.

HLÍDKY

Objekty a trať střežily spojky, které podle okolností a potřeby vysílal velitel. Spojky tvořili zpravidla dva muži, kteří měli za úkol projít předepsanou část trati. V noci se pohybovali často současně se železničním pochůzkářem. Spojka dávala pozor, aby trať nebyla poškozena či někdo

nepřerušil telegrafní, telefonní a návěstní vedení. Aby se zamezilo nedorozumění v železniční návěstní službě, chodily hlídky bez svítidel. To však způsobilo řadu tragických nehod.

Každá hlídka měla „knížečku“, která sloužila pro kontrolu plnění služby. Museli ji podepsat muži sousedních stráží nebo službu konající železničáři.

K zajištění důležitých zařízení a objektů stavělo vládní vojsko 3 druhy jednotek:

1. železniční strážní oddíl ke střežení železničních objektů nebo přesně vymezeného úseku trati;
2. detašované železniční stráže ke střežení nejvýznačnějších z důležitých objektů na podřadnějších tratích, které nebyly jinak vůbec vojensky zajištěny;
3. ve vhodných střediscích byly připraveny zálohy, které mohly posílit železniční strážní oddíly nebo obstarávaly střežení nových částí tratí na místech, kde to okamžitá potřeba vyžadovala.

Střežení železničních tratí se členilo do třech stupňů:

1. střežení pravidelné – na jeden běžný kilometr přehledné trati s řídce rozmístěnými objekty připadlo 2,3 muže, na 1 km nepřehledné trati 2,5 muže;
2. střežení zostřené (3 muži na kilometr);
3. střežení zesílené (3,5 muže na kilometr).[64)]

Se strážní službou zavedlo vládní vojsko nový pojem „hustota střežení“. Jednalo se o četnost procházení části tratě pro dostatečnou ochranu její bezpečnosti před sabotážemi. Hustotu stanovil Generální inspektorát, a oddíly si ji mohly přizpůsobit místním podmínkám. Každý z vojáků konal denně šestihodinovou službu, po níž měli mít strážní 12 hodin volno.[65)]

ZRANĚNÍ A ÚMRTÍ STRÁŽNÝCH

S výkonem strážní služby na železničních tratích započalo období prvních ztrát v řadách vládních vojáků (nepočítáme-li ztráty způsobené útěky za hranice a odvlékáním vojáků do koncentračních táborů). Pohyb v bezprostřední blízkosti tratí s velmi hustou dopravou vyžadoval od vojáků maximální ostražitost. Stačila chvilka nepozornosti a voják či celá hlídka se ocitli pod náspem v tratolišti krve.

První tragédie přineslo už jaro: 17. května těsně před půlnocí přicházela k železničnímu mostu u Perné nedaleko Brandýsa nad Orlicí pochůzková hlídka složená z rotmistrů Viktora Poláka a Jana Kesslera.

Toto je pouze náhled elektronické knihy.
Zakoupení její plné verze je možné v
elektronickém obchodě společnosti eReading.